

تورک پوردی

تورک ادبیاتی مرکزی لیبیتی لطفندره نشر اولونور

نومبرو : ۱۴

اول بشتنجی سنه

جلد ۳

تشرین قانی ۱۹۲۵

تورک افسانہ لرنندہ ملی علامتار

تورکیہ جھوریتی آرماسی مناسبتیلہ حرن دائرہ سنک ۱۶ اپلول ۳۴۱ تاریخ
و ۱۷۲۴ نومبر ولوتد کرہ سنہ جواباً یازمش و تألیف و ترجمہ ہیئتک
۶ تشرین اول جلسہ سنندہ اوقونمشدر .

تورکیہ جھوریتی حکومتی ملی آرماتک اساساتی حقندہ طائیشیرکن البتہ آرمات
محتویاتک تورکلرک ملی عنعنہ لرنند چیقارماسنی بکلیور . اسلام تورک حکومتلریلہ
دیگر اسلام حکومتلرینک دولت آرمالری مصر آرکہ تولوژی جمیعی طرفندن نشر
ایدلمشدر . اسلام و تورک حکومتلرینک اسکی آرمالری آورو یاده اسلام مسکوکاتیلہ اشتغال
ایدن ذواتکیز و خصوصاً یترسبورغ ارمیتاژ موزہ سنندہ کی سکہ لرہ و باشقہ مونس قوللکسیون
اسلحہ و ادواتہ عائد مارکوف ، تیزینهاوزین ، فرہن لرک اثر لرنندہ ، ایران و آناطولی
مسکوکاتسنندہ کی رمز لر ایسہ غالب ، توحید ، مبارک بکلرک مطبوع قاتالوغ لرنندہ
و خطوط توفیقیہ (جلد ۲۰ ص ۹۱) دہ قسماً کوسترلمشدر . مصر آثار قدیمہ جمیعی دہ
بویلہ آرمالرک صورتلرینی آیریجہ بر رسالہ صورتندہ نشر ایتمش لکن بونلرک
بزم زمانہ زدہ دہ تطبیق ایدیلہ بیلیمسی جای سوالدر .

مثلاً سلچوقیلردہ قراقوش شیر و خورشید ایلخانیلرک مسکوکاتسنندہ سولری
صورتی ، ایکی الیلہ هلال طومش برادام ، آرسلان ویا کونش و ہر ایکسی برابر
اولہ رق شیر و خورشید ، قراقوش ، دودہ رسملری و یا خود اون ایکی سنک تورک
تقومندہ کی حیوانات رسم ایدلمشدر . و ہوسوکنجیلردہ رمز اولارق دکل سنہ
تقویمی علامتی اولارق رسم اولمشدر . بعضاً دہ خانک کندی عائلہ لرینہ مخصوص
آت سورولری و املاکنہ وضع اولتان نمنا ، آلتون اوردادہ طاراق ، تیمورلنک
مہرندہ (فرانسہ قرالی آلتنجی شارلہ کوندریلن مکتوبندہ) اوچ خلقہ 〇〇 و ہوکا مشابہ
شیلر رسم ایدلمشدر . بونلرک ہیچ بریسی دائمی صورتندہ مستعمل اولان ملی
علامتی تورک رمزی دکلدہر .

بۇرادەكى مونىيولرۇكىكى آرمادە قوللانيلوب قوللانيلامايچى جاي سۆلدر .
توركلرۇكىكى ابتدائى تارىخىغا ئائىد افسانەلر آراسىندە قوردىكايسى تورك ادبىياتىندە
دۇماتىلەپ تاشلىنىپتىدۇر . (م . شمس الدىن : تورك تارىخى ۱۷ ، ۴ - ۷ ؛ دۇكىنى
ترجمىسى II ، ۲۷۰ - ۲۷۵ ؛ III ، ۸ ؛ كوپرولى زادە : تورك ادبىياتى
تارىخى : I ، ۵۴ - ۵۹) .

قورد ؛ كوك توركلردە اولدىنى كېيىنچە والدى ، اويغۇرلردە اولدىنى كېيىنچە
بۇردىر . اويغۇرلردە ايسە تورك خانلىرىلە تورك قومنىك مشكل زمانلردە خاروقىلما
سۇرىندە خلاص وفتوحات بوللرى كوسترييور . كوك تورك خاقانلىرىنىك بايراقلىرىندە
قورد باشى قوللاندىقلىرى چىن ايمپراطورلىرى كوك تورك خاقانلىرىنە قورت باشلى باراق
ھەدىلەشكلىرى ھەكك مىلومىدۇر .

۷۴۴ - ۸۴۵ حكومت سۇرن اويغۇر سىلالەسى مۇسلىرىنىك ، موسىقى سىلالىرى
اينچىدە رىستىق آغاچىدىن طوغماسى ھىقىدە افسانەلر واردۇر . (كوپرولى زادە :
تورك ادبىياتى تارىخى I ، ۷۳) بۇ افسانەنىك اسلام وچىن مىنەلەرىندەكى شىكللىرىنى
تدقيق ايدىن مارقوارت ؛ اويغۇرلرۇكىكى ھىقىدە جوبى خىبرلرى ، عنوانلى ائرنە
(س : ۴۴۹) رىستىق آغاچىك اويغۇرلرۇكىكى مىلى آغاچى اولمايارق اودوردە اويغۇرلر
اينچىدە انىشار ايدىن بۇددا ومانى دىنلرى طولايىسىلە داخل اولدىغى كوسترييور .
سكىزىچى عصر ھىجرى ابتداىندەكى مىصر تورك بىكلرى نىلىندىن عبداللە بن ايبىك
الدوادارىنىك استانبول كىتەپخانىلرندە ھىقۇظ دررالتىجان و كىزالدىر نام ائىرلىرىنىك
تورك تارىخى ائىچون فوق العادە اھمىتى خائز اولدىغى ۱۰ - ۱۵ سەدىنىرى مىلومىدۇر . [۱]

[۱] بۇ ائىر ھىقىدە تورك ادبىياتىندە اولانچاق قىلمە بىمۇعەسىندە س : ۸۶ - ۹۲ واپىك
مىسوللر ۳۰ ، ۲۷۹ - ۲۸۲ و بىرلەن مىلومانلە بىرلىكدە اھمەت بىكك چاغلىانلر نام
ائرنەكىكى ھىكايسى مىصرلى اھمەد ذكى ياشا ائرنە استناد ايتىدىكىندىن ھىجاج تىصحيح در .
آكلاشيان اھمەد ذكى ياشانك فرانسىزچە ائرنە اسىلر لاتىن خروقاتىلە يازلىش اولمالىكە
، اومىل كىندىسى تورك خانلرنىن بوختوخان نىلىندىن اولدىغى ادعا ايتىيوردى . ھەقىرەسى
مىدانە چىقىش و اومىلىك تورك اولدىغى درس كىتابلىرىدە كىرمىشدر . خالىوكە اصل
نسخەلردە : بۇ كىتاب اومىل خىزىنەسىندىن بولۇندى اومىلىلە ايسە كىندىسى نىسبەت ايتىدىكى
ھىكىم بىر جەھەتتەن البىخىكان الفارسىدىن اورتا قالىشدر ، دىيە يازىلىدۇر . مىلومىدۇر كە بىر جەھەت

بو ذات ۷۵۹ سنه سی بیلایس ده تورکلرک ابتدائی تاریخلرینه عائد (اولوخان اطاییتکی) نام برکتاب بولمش و کندی اثرلرنده اوکتابدن تورکلرک اصلی حقیقه روایتلر نقل ایتمشدر . هرایکی اثرک تورکلره عائد روایاتی حاوی قسملری عبدالقادر بک طرفندن استساخ ایدلمش اولدیغندن انشالله ایلک فرصتده متن خاشیه لریله نشر ایدم جکم . مؤلفک نقل ایتدیکی کبی کتابک جبرئیل بن یحشوع النذن کچن و قبل الاسلام ایران (مؤلفجه بزرجمهر) فلسفه و عقایدنک تأثیراته معروض قالمش تورک افسانه لری اولدیغی محققدر . کتابک تاتارلر حقیقه کی افسانه سنه یدنجی عصرده آذربایجانلی سلیمان بن عبدالحق بن الهلوان موغول فتوحاتندن سکرا موغوللر حقیقه شایع اولان بعض افسانه لری علاوه ایتمشدر . اسکی آلتون خانلره عائد افسانه لری ۱۲ ، ۱۳ نجی عصرده کی شمالی آلتون خان یاخود جوجه نلره عائد افسانه لره قاریشدرمشدر .

بو روایتدن (شیر و خورشید) علامت لرینه اساس اولان افسانه لرک تورکلردن کله اولدیغی یاخود بو افسانه ک بک اسکی زمانرده تورکلرجه ده معلوم بولوندیغی تبیین ایدیور .

معلومدر که لسان بی میتولوژینک ده براساسدن اولوب اولمامسی حالامسته در . سوک زمانلرده روس - آلمان لسان طالملی آراسنده قفقاس لسانلرینه استناد ایدن بریافت مکتبی انکشاف ایدیور . یاقینلرده میرآلای قازلوفک موغولستانده کی کشفیاتی غربی آوروپا و روما آثارینک ده میلاد عیسی دن مقدم یعنی هونلرک

نوشیروان معاصری اولان ایران حکیمیدر . (ترجمه حالی بوتون مأخذلره استناد ایدم رک تبریز شهرده کنجیته معارف مجله سنده طبعم اولونمشدر .) بزرجمهرک پدرینک بختکان یاخود بختکان دیگر مأخذلره ده ثابتدر . مثلا : (سروج الذهب للمسعودی ابن الاثیر هاشمده II ۱۲۳ - ۱۵۴) مؤلف عبده بن ابیک ایسه بونی صریح صورتده فارسی بزرجمهر دیبه قید ایتمشدر . (قال جبرئیل بن یحشوع لما وصل الی هذا الکتاب من خزائن ابن مسلم الخراسانی صاحب الدعوة العباسیة و ادعی فیہ انه من کتب جدہ بزرجمهر بن البختکان الفارسی و کان ینت الیه بدعواه و لیس بیعیفی دعواه لما کان علیه من العقل والدهاء و حسن السیاسة و التدیبر و رالتیجان ۲۵۲ . کنزالدرر جلد سابع ۱۴۴) ینه کنزالدرر جلد رابع ص : ۲۸۳ - ۲۸۶ صحیفه لر تمام ابومسلم و قه لرینه عائد اولوب اوراده ده عین صورته قید اولونمشدر .

آورو پایه کله سندن چوق اول موغولستانده کی تورک قوملریله یونان و رومالیلر آراسنده مدنی مناسبتلر اولدیغنی میدان قویدی .

هلالک یونان ، روما ، ایران ، هند سکلرنده ، قوردک عینی وجهله کولک تورک (توكيو) لرده اولدیغنی کبی رومالیلرک رومولوس حکایه سنده موجودیتی مذکور افسانه لرک تورک مالی اولدیغنه حکم ایتدیرمسه ده اک اسکی قوملرک مشترک مالی اولدیغنی آچیق صورتده کوستریور . (شیر و خورشید) ک ۶۳۸ سنه لرندن باشلايان روم ، سلجوق سکلرنده بولونماسنی ایضاح ایدرکن قالب ادهم بک بونک کیخسرو و شیرین افسانه لرینه تعلق اولسی خصوصنده تخمیناتده بولونیور . (تقویم مسکوکات سامچوقیه ص : ۵۱)

طهرانده منتشر مجله حقوق (۱۳۴۱ سنه نومرو : ۴ ، ص : ۲۳) ایران بایراق و نشان علامتک اساساتی مسئله نه تخصیص اولونان مقاله سنده بو علامتی زردشت دینی اساسنده آفتاب ایله برج اسدن چیقارلمش اولدیغنی تخمین ایدیور . اصله عائد هیچ براسالی معلومات اولماسنه رغماً بک جوقلری بو علامتک ایرانلیلرک ملی اثری اولدیغنه قانعدی . (نجیب عاصم : تورک تاریخی ۴۳۳)

مبارک بکک شفاها و بردیکی معلوماته نظر آ شیر و خورشیدک نره لره قدرانتشار ایتدیگنه دائر ، فرانسر مسکوکات عالمرندن موسیو (دروین) ک تحقیقاتی وارمش و شیر و خورشیدک شرقی ایراندن کلدیگنی ایلری سورده رک افغانستانده قبل الاسلام غور و خراسانده پارت سلاله لری سکلرنده اولدیغنی بیان ایدیورمش . بزم (اولوخان آطا بیگی) بو افسانه نک تورکلرده اولدیغنی کوستریور . تورکلرک برنجی باباسی اولان (اولو آی آطام) اقصای نورکستانده قره طاغ یاخود قره طاغچی نام طاغلرک [۱] ایچنده بر مفاریمه سیل قوتی ایله طویلانان بریغین طوبراق ایکن کونش آقتون آیندن (مؤلفک تفسیرنجه بو آی سرطانه تصادف ایدیور) حیثان (= حمل) آینه قدر طقوز آی کندی حرارتیله تربیه ایدرک

[۱] قیرغزلرک ۷ نجی و ۸ نجی عصرده مرکزلی قره طاغ نام محل ایدی . (اثر 445-447 I yaclatne) اولوخان آطا بیگی نک بیانی ده بو طاغک ایلی نهری یاخود جونهری یاخود قره ابریش بوشنده اولدیغنی آکلانیر .

روح ویرمشد. قرق سنه سوکره بنه عین مفارمه سیل ایله طویلانان طوبراقدن
 کونش کینان آیندن (سنبه) باشلایه رق بنه طقوز آی ظرفده تورکلرک برنجی
 آناسی اولان (آیوا) یاخود (اولوآی آنا) به روح ویردی . آنا ایله آنا
 هریری یوز یکریمی سنه حکومت سوروب وفات ایتدکن مکره اولادلی
 اومقارمهده بابالرینه آلتون تحت اوزرینه آلتون هیکل یاپوب سوغز قندیلر آستس
 وخدمه لر تعیین ایتمشلر ، هر سنهده ردغه بوتون خلق طویلانارق اوج کون
 سورن قوربان کسر ، عبادت ایدر ، یورطی یاپارلرمنش [۱] بو آلتون هیکل دولایسه
 بوسلا له به آلتون خان دیرلرمنش . شعبه سی تورکلر ، مدنی برقوم اولوب اسقا اصوله
 زراعت یاپارلرمنش . مرکز لری قره طاغک فوق العاده یو کسک ذروه سندن نیغان
 ایتدکن سوکره بویوک برطاطلی کولدن کچوب غریبه متوجه آقان بویوک هرک
 اوزرمنده کی اشراق هم ایدرماق دیلن ایکی شهر ایمش . تورکلرک دیگر شعبه سی
 اولان تاتارلرک بویوک پدری ایسه آرسلان طرفندن تربیه اولومش ؛ شویله که رتینلی
 حامله قادین قره طاغ طاغک غیر مسکون برلرنده اودون طویلارکن وضع حمل ایدر .
 چوجوق آنا آرسلانک الک کچدکن سوکره ، آرسلان بوجوجنی کندی حملدن
 ظن ایدرک دقتله تربیه ایدر . چوجوق آرسلان یاورولریله برلکده تمام آرسلان
 تربیه سی کورور . اونلرک ییدکلری ییر ، ایلچکلری ایچر . برکون چوجوق اوج اولک
 ودرت قادینه مصادف اولور . اونلرله طانیشارق لسانلری اوکره نیر ، بمکلریه
 آلتیر . بوکلن انسانلر دشمن طرفندن قیریلان برقومک قاچوب قورتولان افرادی
 ایمش . اونلر کندیلری ایچون بز تارز (= ای نحن تاهین فوقعانی هذه الارض
 ولا تصرفها) دیمش . یعنی تاتار دیمک عربجه تابه دیمک اولویور . سوکره بو
 آرسلان چوجوق قاچوب کلنلر آراسندن برقیزه اولوب راوغول برقیز صاحبی اولور .
 کندینه ه البدا آرسلان بلجکی ، اسمی اوغنه (تار خان) قیزینه ده (شکا
 خاتون) اسمی ویرر . وبونلری اولندیرر . تاتار قومی ایشته بونلردن جقار .

[۱] کوک تورک خانانلری ده کندیلرینک بابالرینک (بودون اینلی) تبه اولان مفارمه
 چیقیشی و اومقارمهده هر سنه ایکی دفعه (هنجی و ۸نجی آیلرده) بوتون مملکتک بویوکلرله
 برابر کیدوب عبادت ایدر ، قوربان کسر ، یورطی یاپارلرمنش (970-944 I yacinthe)

آردنه بعض خانلرک غایت شایان دقت اسملری مذکوردر . صوک خانلردن برینک
اسی (تینکیز) خاندن . تینکیز خان دمیرچیلکه مشغولدی . اهالی تام معاسیله
وحشی و بدوی بر قومدی . آلتون خان اولادی اولان تورکلرله تاتارلر اختلاط
ایدن ، خانلر آراسنده مجادلر اولور . اوغوز خان بوآردنه تاتار نسلدن اولهرق
ذکر ایدیلیور . بوراده تورکلرله مقابل کوستریلن تاتارلر ، جوجن (ژه نوزن) لردن
عبارت اولسی پک مختلطدر . چونکه چین منبعلرنده کی جوجن خانلری اسمیله بو کتابده کی
اسملر تمامیه مطابقدن . تورک قومی ده (هونلر) یاخود (اوسونلر) اولاییور .
هر حالده بو روایتک تورکلرک داها کوک تورک سلاله سی تشکل ایتزدن اولکی
استداتی حیاتلرینه عائددر . منقبه لری مفصل سورنده بیان ایدن مؤلف ؛ کونشک
تورکلر ، آرسلانک تاتارلرله عائد اولدیفنی ذکر ایدیور . فقط ایکی اشارتک برلکده
پاراق وسائر علامتلرده استعمال اولوندیقندن بحث ایتیه یور .

ایران افسانه لرنده شیر و خورشیدک ایراتیلرک اسکی تاریخلرنده برر رولی اولدیفنی
حقنده هیچ برر روایتلری یوقدر . فقط شیر و خورشید حقنده اصل واضح تورک روایتلری
وارددر . کتابده (اولوخان آطا) یی فارسیلرک (کوسرت) اسمیه ایتدیکی واونک تورک
یاخود فارسی اولماسی حقنده ، تورک و فارسلر آراسنده مناظره اولدیفنی حکایه
اولونورکن [۱] ساسانی ایران حکیمی (بزرجمهر) آغزندن بوروایتک اصلاً
تورک روایتی اولدیفنی مذکوردر . دیمک که ساسانیلر دورنده ایران حکومتی شیر
و خورشیدی خالص تورک افسانه سی اولهرق طایمشدر . کیم بیلیر بلکه ساجوقیلرک
بو علامتی استعماللری دهینه اولوخان آطاییتکی افسانه سندن خبردار اولدقلرندن ناشیدر .
شیمدی ایران کونش و آرسلان مملکتی اولهرق طایمشدر . اونلرک آرمالرینه

[۱] مؤلف (بزرجمهر) و (جبرئیل بن یحیی) ک ۳ ، ۱۲ ، ۴۰ ، ۲۰ ، ۱۴

۳۶۰ ل اسولر حقنده کی تفصیلاتلرندن بعض مهم معلومات ویریور . بواسول اسکی ایران
افسانه لرنده واسکی ایرانک (۱۲۰) سنه ده برآی (کیسه) ویرن تقویمیه (سروچ الذهب ۱۷۰ ، ۱۷۹)
(کوسرت) ک و زوج سناک یردن (ریاس) اوتندن توره یهرک روح آلدیفنی و پادشاهلری
غرق سنه اولدیفنی حقنده کی روایتلرله توافقی شایان دقتدر . (سروچ II ، ۷۳) و عموماً اسکی ایرانک
دیگر افسانه لرله تطبیق ایجاب ایدن مأخذلر آفرده ده بولونمادیقندن بومشله نک بکیندن تعقیق لازمدر .

ادعای حقه معنا یوقدر . یالکز عرض ایتمک ایستدم که تورکلرده شیر و خورشید افسانه سی آی و قورد افسانه سندن داها اسکیدر .

قوش و حیوانلردن بعضیلری تورک خاقان سلاله لرده توتهم رسمی و عائله دامغالری ؛ دولت آرماسی خدمتی ایفا ایتمشدر . جنکیز سلاله سنک علامتی آرقار (آهونک برجسی) ایدی . قاتار موغول (= تورک) عماره سنده موغوللر (= تورکلر) آرقارک ایزندن قاچدیله . بو کونده جنکیزه منسوب بوتون سلطان وزایسانلرک عائله توتهمی آرقاردر . آشاغیده کوروله جکی و جهله جنکیز سلاله سنک بو توتهمی ده اسکی کؤک تورکلردن قالمه در . (اولوخان آطا بییتیکی) اولوخان آطانسلندن اولان آلتون خان سلاله سنک شکارقوشی طوغرول و قاتار سلاله سنک باش جدی (قره آلب آرسلان بلجکی) نک ولادت و آرسلان آلنه کجدیکی زمانلرده کی حامی قوشک آدی کرکنس (نسر) اولدیغنی سویلیور .

هلال ده تورکلرک ملی رمزی در . جنکیز خانک بایراغی بیاض زمین اوزرینه سیاه هلال صورتی ایدی . اولادی زماننده ایران ، تورکستان دشتده اکثریا (اورده) و یا مزراق باشنده استعمال اولونوردی . هلالک سلجوقیلرده دولت علمی اولارق استعمالی اثبات ایدیه مزسه ده عثمانلی سلاله سی مؤسس عثمان غازینک آق بایراق و هلال صورتی استعمالی (میر آلائی علی افندی مقاله سی ، عثمانلی تاریخی انجمنی مجموعه سی نومرو : ۴۶ ص : ۱۹۲ - ۲۵۲) موغوللردن کلش اولدیغنه و عثمان غازینک ایلخانیسلره اولان مناسبتنده بر دلیل تشکیل ایدر . تورک علماسنک هلال حقنده کی مقاله لری مناسبتیه مستشرق بارتوله کچنر روس آقاده میسی Bulletin لرده آی حقنده بر مقاله یازمشدر . بو مقاله آلمده اولمادیغندن مضمونندن مع الاسف بحث ایدمه میه جکم . هر نه اولورسه اولسون اسکی عصرلرده یونان ، روم ، ایران و دیگر قوملرده هلالک استعمال اولونوشندن قطع نظر قرون وسطی و آخونده هلالک بالخاصه تورک - موغول علامت ملیه سی اولدیغنی محققدر . شمعی هلال یانه دیگر برملی علامت علاوه سی دوشونولورسه یکی منتشر تورکیات مجموعه سی برنجی جلدینک قابی اوزرنده کی

ألندە مشعلە ، آغزى آچىق قورت چهرەسى جالب دقتدر . هلال يانتە دىكر
بر علامت علاوہى ضرورتى حاصل اولورسە دميرجىلىكى افادە ايدن بر رمزك آلتماسى
مناسب اولور فكرندە يم . قورده مقابل افسانە لرندە آرسلان واردر . فقط
دميرجىلك بوتون توركلره شامل بر مسلكدر . صناعت عالمندە بوكا مقابل
چيقاريلاجق باشقە رشى يوق كيدر . دميرجىلكە تورك نارىنخك هر يرنده قارشىلاشيز .
تورك ، چين ، عرب منبعلرينك هپسندە توركلرك بابالرى دميرجى واكثر
شهرلرندە دميرجىلك صنعتى دىكر صنعتلره غالب اولارق كوستريلير . كوك توركلرك
اجدادىدن A-hien-che مغارە دە قاپالى قالان توركلرى بر دميرجىلك يارديميله سربستى يە
قاووشد يردى . توركلركين شانغ داغلرندە يرلشديلر وجوہ نلر آراسندە دميرجىلكە
طانتدیلر (م. شمس الدين IV ۴-۵ تورك ادبياتى تاريخى I ۶۶۴ دو كىنى II ۲۷۱-۲۷۲
P. yacinto I ۲۶۵-۲۶۶) كوك تورك دولتك تاسيسندە بومين قاغانە ، جوجەن
خان قىزىنى ويرمكدن امتناع ايتدىكى زمان « سن يم دمير دو كوچيمسك ،
دميرجيمسك ، بندن قىز ايتە مكه اوتانميورميسك ؟ » ديمشدى .

جوجەنلر غايت جاهل ووحشى بر قومدى (I Yacinto ۲۵۰) توركلراونلرك
ألندە بر مدنى عنصر كى صناعت خدمتلىرى ايفا ايدىيورلردى .

۷ نجى ، ۸ نجى عصرلردە قيرغزلردە آلتون ، دمير باقىر ايشلە مكدە ماهر
ايديلر . (I yacinto ۴۴۵) اولوخان آطايتىنى (دررالتيجان ص : ۲۰۵)
تينكىزخانك ايشيرماق شەرينە يورويوب اورادە دميرجىلك اوكرنديكىنى
اوق باشاقلرى ياپوب تجارت ايدەرك كچينديكىنى وايشنى ترقى ايتديرديكىنى بيان
ايدر . (و تينكىزخان الحدادكان يتردد الى مدينة ايشيرماق فكان يأوى الى
حداد يتعلم منه عمل تصول السهام فكان يأخذ منه الحديد و يعود الى بلاده فيصلح
تلك النصول من السنة الى السنة ويعود بها فيبيعها ويشترى لاهله من ففل مكسبه
وياخذ الحديد كمادته ويصنعه)

ايشيرماق شەرى ادريسيدە كى (نزهة المشتاق پارس نسخەسى Suppl, Arab
تومرو : ۲۲۲۱ ورق : ۱۴۴) جرمق شەرينە بكنزيور . جرمق شەرى شرقى توركستاندە

شیمدیکی قوچا اطرافده یاخود ایلی نهری بوینده ایدی . فی الواقع ادریسینک
ویردیکی معلوماته کوره بورانک تجارتی تماماً اسلحه تجارتشدن عبارتدی . (جرمق
لهاربعه ابواب حدید و لیسى بها سوق الاماكان من صناع الاسلحة لا غير) اونک قریبده
باخوان شهری ده تماماً صنایعی برشهردی . تبیت وچینه دمیر اخراج ایدردی .
(ادریسی ورق : ۱۱۷ . باخوان مدینه من عمالة الثغر غرض وفيها ملك من اهل خاقان
الثغر غرض له اجناد وحفظة وحصون وفيها اسواق يصنع بها من الحديد كل غريبة ...
تخرج اكثر مصنوعات الحديد الى ارض التبت وارض الصين .) سلام الترجمان سیاحتنامه
سندہ اذکش تورک لرینک بوتون قلعه قاپولرینی دمیردن یا بمش اولدقلرندن ودمیر
اریمک ایچون ظایت بویوک قازانلری بولوندیغندن بحث ایدیور . (ادریسی ورق :
۳۳۷ المسالك والممالك لابن خردادبه ص : ۱۶۲ - ۱۷۰) مقدسی بو کونکی اولیا
آطا طرفلرندہ کی اسکی شلجی ، سوس ، کول ، تکابکت شهرلری اھالیسینک تماماً
کوموش معدنلری ایشیلہ مشغول اولدقلرینی کوستریور . (احسن التقاسم = ۲۸۵)
بارمان شهرندہ ایسہ آلتون معدن اوچاقلری اولدیغنی ذکر ایدیور (بحیفة : ۳۲۶)
اوغوزلرک دمیرچیلک ایشیلہ اشتغال ایتدکلرینہ دائر آیری برقید کورولمورسہ دہ
سیردریا و آرال کولی شہاندہ اوطوران اوغوزلرلہ باشقردلر آراسندہ (شیمدیکی
طورغای ولایتی) غیرخان یا خود غیرجان عنوانی برتورک شهری اھالیسینک دیگر
تورک مملکتلرندہ مثلی اولمایان مهارت و صاغلاملقدہ سلاح اعمالیلہ مشغول اولدقلرینی
قید ایدیور . (ادریسی ؛ ورق : ۳۳۲ وفي بلدة غرخان ياخود غرجان من الصناعات
والمصنوعات مايشق على الاحتياج ويصنع بها من السروج والاسلحة ما لا يصنع ببلدة
من بلاد اترك مثاها جودة واقاناً .) ینہ اوطرفلردہ اورال طاغلری جنوسندہ
یایق نہری بویندہ اولدیغنی داھا یاقیندہ اثبات اولونان و اوغوزلرلہ مسکون
سقسین شہرینک اک اساسلی تجارتی قورشون ایدی . (قزوینی : آثار البلاد
۴۵۳ II. Wüstenfeld Kosmograhle) . باشقرد (بشجرد الداخلہ) یرندہ ، اورال
طاغلرندہ بیکدن زیادہ آدامک باقر معدنی چیقارارق بونی خوارزم ، طاشکند طرفلرینہ
قومشولری اولان اوغوز دیارینہ اخراج ایتدکلری روایت اولونیور . (ادریسی ؛

ورق: ۳۳۲) کورولبور کہ تورکستانک ہر طرفدہ دمیر، باقر و سائر معدن اوجاقلری ابلہ معروف اولان یرلرک اسکی زمانلردہ تورکستانک دیگر طرفلرینہ ویا قومشو ملکترلہ مصنوعات یتیشدیریوردی: ۱ — جوجہنلر زمانندہ کؤک تورکلرک ملجای اولان آلتای طاغرندہ، ۲ — تیانشانک غرب حدودندہ اولیا آتا طرفلرندہ، ۳ — تیانشانک شرقدہ، قوجا وقوجو طرفلرندہ، ۴ — اورال مدغوجار طرفلرندہ،

دمیرجیلک منتشریدی. اسکیدن کؤک تورکلرک شرق شمالیسندہ قرغیزلرلہ اولرک شمال غربیسندہ اوغور قیلہسی Ting-Ling لر طرفدن اشغال ایدیلن آلتای داغلرینک صوک زمانلرندہ کی سکنہسی اولان آلتای قاتارلری ۱۷ نجی عصرده بیلہ، روس استیلاسنہ قدر ظایت ماهر دمیرجی اولارق طائمشلردی. رادلوف: او طرفدہ کی دمیراشیالری بولارق تورکلرک اک قدیم مدنیق حقندہ برار بازہرق. (رادلوف Sibirske Drevnosti) رسم وخریطہ لرلہ نشر ایتدی. اورخون آبدہ لرینک کاشفی یادرینسہف آلتای طرفلرندہ کی تورکلرک اسکی صنعتلری ودمیرجیلک ایشلری مفضلاً توصیف ایتدی (Pologenie Sibirskih inouvditzev عنوانی اثری). طوماشک کی بعض عالمر اسکیدن بویلہ دمیر صنعتلریلہ اشتغال ایدن قوملرک اقوام آریہ یاخودفینیہ اولہ بیلہ جکلرینی ایلری سوریورلردی. بوکا قرغیزلرک، جرمانلر کی یوزلرینک صاریشین اولماسنہ دائر چین منبعلرندہ کی برخبری دلیل اولارق کوستریورلردی. شمعی بوفکر تماماً ردایدلشد. دمیرجی اولان تین-اینگلرک تورک اولدینی شمعی موجب نزاع اولاماز. بوآری نظریہ سنی واضح صورتدہ رد ایدن مارقوارتدر. (قومانلر حقندہ کی اثری. صحیفہ: ۱۷۳ — ۱۸۴) مارقورات، آلتای وجنوبی سبریا طرفلرندہ کی تورک قوملری حقندہ عوفینک معلوماتہ استاد ایدہ رک یاقین زمانلردہ آری برمقالہ دہ نشر ایتمشدر. (ہیروک شرقہ چیقان Festsehrift ض: ۲۹۴ واخل) باشقردلرک دمیرجیلکی اسکیدن بری معروفدی. ۱۶ نجی عصرک نصف اخیرندہ باشقردلر، باشقرد دیارینک شماندن

کجه رک ، ضربی سیریایی فتح ایدن روسلره قارشى ۱۷نجى ، ۱۸نجى عصرلرده متباداً حرب ایدیور و روسلرک يوللرینی کسپورلر ، کندیلری اورمانده یاشارلر وظایف مکمل سلاح یامقله معروفیدیلر . ۱۸نجى عصرک نصف اولنده روسلر ؛ بوبوک قوتلر کوندردک جنوبی و شرقی اورال باشقردلرینک مقاومتلری قیریدیلر . ایمپراطوریجه آنا ۱۷۳۷ سنه سنده باشقردلرده دمیرجیلکی منع ایچون آری بر فرمان چیقاردی . صکره روسیه حکومتی ۱۸ ، ۱۹نجى عصرلرده بوتدییرلری جدیدله انفاذ ایتمشدر . بوجهندن حتی صوک زمانلره قدر باشقردلر آراسنده دمیرجیلک کیزلی برهنر صایلیوردی . آلتای ، مینوسین ، اوریاغخای تورکلری ایچنده دمیرجیلک روسلرک عین صورتده شدتلی تدبیرلرله منع اولونمشدی . بونک سبی سلاح یاپیلماسندن قورققله برابر اقتصادی بررقاتیدی . [۱]

تورکلرده دمیرجیلکله مناسبتدار افسانه لرک اک کوزملی (ارکنه قون) افسانه سیدر ۴۰۰ سنه طاغ ایچنده اسارتده قالان موغوللری ؛ بر دمیرجی ، طاغلری اریته رک قورتاردی : (رضا نور بک : تورک شجره سی ، صیفه ۳۷ - ۳۸) اهالی یه بک چوق اودون کومور ویرکوسی قویدیلر . هرکس ویرکوسنی کتیردی . بر صره اودون بر صره کومور اولوق اوزره طاغک بوکرنده کی جاتلاغه استیف ایتدیلر . طاغک تبه ویانلرینه ده اودون ، کومور ییغقدن صوکره دریدن بتش کوروک یاپوب بتش یره قویدیلر ، آتشله یوب هپسنی بردن کوروکله دیلر . تا کرینک قدر تیله دمیر اریدی یوکللی بر دوه کجه جک قدر بر یول آچیلدی . موغوللر یاروق (ضیادار) دنیا یه چیقیدیلر . اوکون موغوللرجه بایرام صاییلدی . اوکونی هر سنه بایرام ایدرلر واو کون بر دمیر پارچه سنی آتشده قیزدیررلر ، قیپ قرمنی اولونجه اولوخان بر آسورد میری طونوب

[۱] آلتای واورال طاغلرنده ، آلتای ، مینوسین و باشقرد تورکلری آراسنده بک اوزون زمانلر قالمش غایت ماهر معدن مهندسی جنرال میخائیلوف یوقوملرک دمیرجیلکده روس اوسته لرجه مجهول جهتلری بیللرک لری کسکین چلیک یامقده فواق لمانده ماهر اولدقلری ۱۹۱۷ کورو شورکن سویلشدی . میخائیلوفک بو خصوصاته عائد یازدینی اثر انقلابلر طولایسه طبع اولنمادی . باشقرد ، آلتای تورکلری دمیرجیلکی ارقی برایش بیلورلر . بو کندیلرینک حضرت داودی بیر اولارق طایمالرله ده ثابتدر .

اورسك اورسنه قور، چكيجله وورور. اوندن سوكره بوتون بلكرده بونك عینى
پایدار. بوكونه چوق اعتبار ایدوب، زنداندن جیقوب آنا یوردینه کلدیکمز کون
دیرلر. بوافسانه لرك اسكى تورک افسانه سندن عبارت اولدینی، فقط تورک برینه
موغول کله سی کلدیکی محققدیر. بوكونه قدر تورک ادبیاتجه استفاده اولونمايان بعض
چین منبرلنده بوافسانه یه جنکیزك اجدادینك افسانه سی اوله رق موجوددر.
رشیدالدین دالقاووقلق یوزدن افسانه یی جنکیزه نسبت ایتمش دیمک دوغرو اولاماز.
عینی وقت جنکیزك حضورنده بولان جنونی چین ایلیچیسى من خون موغول حکمدار
سلاله سنك اسلى بونلرك شاتو تورکلرندن اولدینی حقنده کتیردیکی غایت واضح
معلوماندن بوافسانه لرك جنکیزك اجدادینه كوك تورکلر دن ارتا کلس اولدینی کورولوز.
كوك تورکلر صورت قطعیده تورک دمیرجیلک غنماتنك مرکزى تشکیل
ایدیورلر.

داغلق و معدنلى یرلرده اولمايان، حیوان بسله مکه مشغول تورکلر و یا ماوراءالنهر
طرفلرنده اولدینی کی زراعتله اشتغال ایدن تورکلر اینجون دمیرجیلک اك
بارز صنعت اولماشدر. فقط تورکلرك اساس بیشکی اولان تباتشای اورال و آلتای
طرفلرنده کی بالخاصه تورکلرك (طوکیو) یاخود (تورک) اسمی طاشبانلری
دمیرجیلکی ملی بر صنعت بیلمشلردر. ساسانیلره دائر ایران افسانه لرنده
ایران عسکرینك دائما ایرانك خارجدن واکثریا تورکستاندن کتیریلن اسلحه
ایله محاربه ایتمش اولدینی [کلاه رومی، خنجر کابل، سپاهش همه تیغ هندى بدست X
زره ترکی وزین سفدی نشست و بهرام چوبین محاربه لرنده] بمالیدچاچی کان را
بدست X مجرم کوزن اندر آور دشت]، حق یزانشلره اولان محاربه لرنده
ناشکندده پایلمش اوقلره حرب ایتدکلری [پیاده ز بهرام بکر یختند X کانهای
چاچی فرور یختند] و ایرانلیلر نزدنده بالکمز خارجدن کلن اسلحه مقبول اولدینی
آکلاشلیور؛ حالبوکه نه تورک و نه ایران روایتلرنده تورکلرك کندى قومشولرندن
هیچ بروقت سلاح ساتین آلمش اولدقلری سوبله نمیور. بالعکس تورکلره چینلیلر
آراسنده قبل المیلاد واقع اولان بویوک محاربه لردن بریسی (قبل المیلاد ۱۲۵۰مى نه)

تورکلرک سلاح اعمالات مرکزى اولان طاغ واورمانلرى غصب ايتمک نيتيله اولدنى
(89 - 188 yacinthe) وبويله محاربه لرك هر وقت هون وتورکلرک کندی اعمالانى
اولان اسلحه لرله اجرا ايدلديكى چين ماخذلرندە مصر حدر . ايران ساسانى
افسانه لرى تورک خاقانى اوطوران طاغلى ايچرىسى از دهالره ملو اولان دمير
طاغلى [بدنام که آن ازدهای دژم × يکى کوه آهن ربايد بدم] صفتندە رسم
وتورک عسکرى ده تام معناسيله بر دمير عسکر اوله رق توصيف ايدىيور . رسم
برنجى دفعه اوله رق افراسيايه محاربه يه کيدرکن باباسى زال اوکا تورکلرى اسلحه
والبسە ، کلاهلى ، بيله کلرى ، يوزلى هپسى دمير وعموماً دميرله قوشانمش دمير
برملت اوله رق تعريف ايدىيور .

که آن ترک درجنگ نر از دهاست × دم آهنج ودرکنه ابر بلاست
درفشش سياهست وخفتان سياه × از آهنش ساعد از آهن کلاه
همه روى آهن گرفته بزر × درفش سياهسته بر خود بر (فردوسى)

کيخسروله محاربه يه کلن تورک عسکرى محاربه ميدانسه گویا بوتون برير دمير
طاغ اولمش بر دىک ويريوردی .

سپه دار ترکان سپه را بدید × بزدنای روئين وصف برکشید
جهان شد بر آوای بوق و سپاه × بلان بر نهادند از آهن کلاه
توکفتی که روی زمین آهذست × زئیره هوانیر درجوشن است
توکفتی زمین کوه آهن شد است × همان پوشش چرخ جوشن شد است

تورکلرک شامانى اعتقادانده دميرک قدسیتی هر کسجه م لومدر . اون طقوزنجى
عصرده تورک انشاغرافيسى بابنده نشر اولنان آثارله وخصوصاً پوتانين طوبلايان
معلوماتله بومسئله ايجه توضح ايتمشدر .

جونغار ياده اورانخا (= طوبا) تورک قبيله لرینک محلى اصوللره دمير اذابه
ايتدکلرى وقت او قودقلىرى شامانى دعالر متوفى پروفور کاتانفک غير مطبوع
اتارى ايچنده اک کوزل صحيفه لرى تشکيل ايدىيوردي .

موسقو واده رومانسوف موزه خانه سنده محفوظ اولان اورخون تورک يازملى
تونج طبق (بونى موسيو ميلورانسكى توصيف ايتمشدر) آلتای و جنوبى سيبيريا

طرف لرندن کان دیگر دمیر طبقه تمام بر و کویا بر دمیر جی طرفندن دو کیش کبی
کوردونیور . بلکه وقیله ایرانی فتح ایدن اوغوز تورکمنلرینه و موغوللره نسبتی
حق اولان (و بلکه ده اور خون و اوغور یازیلی) دمیر اسلحه و ادوات بولنورسه
و چونغاریا آلتای اسکی دمیر او جاقلرنده بولونمقده اولان دمیر اسلحه و ادواتله
مقایسه ایدیلیرسه تورک لک فو حاتلری کندی دمیر اعمالا تریله یاپدقاری مادی
اولارق تظاهر ایدر .

زراعتی ملی صنعت بیلن چین ایپراطورلری ایلك بهار ملی بایرامنده صاپان
طوتورق زراعتی تجیل ایتدکلرینه مقابل تورک خاقانلرینک ینه ایلك بهار تورک بایرامنده
اورس اوزرنده دمیر دو کدرک ملی صنعت اولان دمیر جیلکی و معدنجیلکی تجیل
و تسعید ایتکلری ملی و دینی بر مراسم ایدی .

بو جهتلردن ظنمجه افسانه لردن آرمایه هلال یانده قونیلماسی اك مناسب
و موافق اولانی دمیر و دمیر جیلک صنعتنه عائد بر رمن و علامت در .

کیم بیلیر ، بلکه زمانه دمیر یوللرینک ترقیسی نسبتنده ، تورکلرده دنیانک
دیگر ملتلی ایچنده ینه اجدادینک هنرلرله امتیاز کسب ایدر ، افسانه لرده کی
مشغولیتلری تکرار نمسزلر .

آذربایجانده پتول ایشلرنده تورکلرک بویوک موفقیت کوسترمک باشلامشلردر .
بو کون تورکلرک اوتوردینی یرلردن اورنا تیانشان ، اورال ، کوچوک آسیا عموماً
داغ ایشلری ایچون اك مساعد یرلردر .

اممزی کی دیری

آقره : ۱۹۲۵ تشرین اول